

EEN PRAATJE OVER OUDHEDEN , etc.

21 januari 1883 **Uit de Meierij van den Bosch.**

EEN PRAATJE OVER OUDHEDEN, HARE OPKOOPEERS EN VERZAMELAARS.

5
Bijna geen dorp in de Meierij van den Bosch of het heeft z'n koopman in "oudhedens". Oudheden is in den mond van den Meierijenaar een nieuw woord, hoogstens 60 jaren in gebruik. "Een oudheden" is een voorwerp, dat aan zijne zeldzaamheid geldelijke waarde ontleent. Het meervoud van dit woord is "oudhedens". Een koopman in oudhedens is 10 iemand, die alle dingen koopt, zooals hij er nooit voorheen zag of die, welke zich door vorm of kleur van de gewone dingen onderscheiden; in een woord, alles, wat in zijn oog is eene curiositeit. Deze curiositeiten zijn meest altijd antiquiteiten. Zoo'n koopman heeft bij eene groote mate gezond verstand een minimum van kennis. Zijne verdere eigenschappen zijn: groote ijver, eene stalen volharding, brutaliteit 15 en een zesde zintuig, dat hem in staat stelt zaken van zijn gading op te sporen, welke voor ieder ander mensch verborgen blijven. Volg den koopman in oudhedens op zijn weg na, bezoek alle afgelegen gehuchten, hoeven en hutten, vraag en zoek als hij en ge vindt niets. Zy werkzaam, b. v. op een notariskantoor en daardoor dikwijls in de gelegenheid bij verkooping en bij het opmaken van inventarissen alles te zien 20 wat zich van den vloer der kelders tot de nok van het dak in de meest afgelegen boeren- of arbeiderswoningen bevindt en ge ontdekt niet met al. Onze koopman gaat echter nimmer uit of hij keert met geheele vrachten oudheden weder. Telkens wordt zijn pakhuis op nieuw gevuld, wanneer het door den handelaar van elders is leêgekocht.

25 In de oogen van het volk is zoo'n koopman een geheimzinnig wezen. De eenvoudige menschen begrijpen niet hoe hij betrekkelijk hoge prijzen kan besteden voor dingen, die hun voorkomen als geheel waardeloos. Zij behandelen hem dan ook met een soort van eerbiedige bewondering, die blijkbaar op den man zelve terugwerkt. Hij krijgt in zijne wijze van doen en spreken iets geheimzinnigs en men kan het hem aanzien dat hij 30 er van bewust is iets te weten, dat voor de groote menigte een raadselachtig geheim blijft. De Meierijsche koopman in oudhedens zou zeer zeker rijk worden, indien hij zich niet meermalen aan de een of andere prul "bekocht." Vooral in het begin van zijn loopbaan kan de koopman de verzoeking niet weerstaan telkens een meer dan gewonen prijs te besteden voor dingen, die in zijn oog eene zeer hoge waarde bezitten en die 35 later altijd blijken waardelooze prullen te zijn. Want het is opmerkelijk hoe door het volkomen gemis aan kennis en schoonheidsgevoel zoowel bij koper als verkoper juist aan smakelooze en wanstaltige dingen uit vroegere tijden de hoogste waarde wordt toegekend. Bij den aankoop van zulk een lor gaat de zuur verkregen winst van vroegere koopen verloren en de uitkomst is dat de koopman zijn brood verdient maar 40 ook niets meer. Vooral aan oude schilderijen "bekoopt" hij zich meermalen en in een hoek van zijn pakhuis vindt men dan ook hoopen waardelooze, afschuwelijke schilderstukken, onder stof en vuiligheid bedolven, opgestapeld. Schilderijen zijn dingen, waarop hij "geen oog heeft." Wij kennen er een, en wel een van de besten, die nadat we door gedurige bezoeken zijn vriend geworden waren, ons met een geleerd en 45 belangwekkend gezicht op fluisterenden toon – als verklapte hij een der geheimen van zijn geheimzinnig vak – verkondigde: "er was in de middeleeuwen maar één schilder van belang, meneer, en die eene dat was Jan Steen en schilderijen van dien Jan Steen zijn met geen goud te betalen." Hij voegde er aan toe: "daar hebt ge eenen echte, meneer," terwijl hij ons wees op een kerkstuk van meer dan zes meters lengte en waarop waren 50 afgebeeld Christus met de twaalf apostelen, allen gehuld in scharlaken mantels en gezeten aan een tafel gedekt door dezelfde stof, en met gezichten nog rooder dan hunne kleederen. Nadat we duizelig waren geworden van de aanschouwing van dat afzichtelijk stuk en de geheele schilderij ons als een reusachtige bloedvlek voor de oogen begon te dansen, werd onze aandacht gevestigd op een tweeden "echten Jan Steen." Dit stuk was van niet minder groote afmeting. Eenige palmen in het vierkant, 55 vertoonde het "le petit corporal" met den kijker voor de oogen, zijn steek op het hoofd en den grijzen mantel om de leden, met eene piramide op den achtergrond, alles in eene vuile kleur behandeld met totale miskennis van alle regels der teekenkunst. We lachen niet, evenmin als wanneer hij ons wijzende op eene onnoemelijk leelijke goud-witte pendule in rococostijl, toevoegt: "dat is nu gotiek, meneer." We lachen 60 niet, omdat we anders gevaar loopende zijn gunst te verliezen en dat zou te betreuren zijn voor een liefhebber. Om onze gunst geeft hij niets. Zelfs heeft hij liever dat men niets bij hem koopt, omdat de handelaar van elders dat ongaarne ziet. Door schade en schande wordt onze koopman in zooverre wijs dat hij later geen schilderijen meer

65 koopt. We hebben onze zelfden vriend van straks, nadat hij geen schilderstukken meer
kocht, op een toon als of hij eene wijsgeerige stelling verkondigde, hooren zeggen:
" 't Schijnt toch, meneer, dat men verstand van die dingen moet hebben; daar schijnt
iets in te zitten wat wij zoo niet zien." Dat "wij" is voor ons niet erg vleierend. We
70 vergeven hem echter zijn generaliseeren volgaarne. Van de waarde van porselein;
aarde-, koper, ijzer- en houtwerk heeft de Meierijsche koopman in oudhedens bepaald
veel "verstand". Het schijnt dat men de kennis van de waarde dier zaken kan leeren
zonder elementaire kennis, alleen door routine. Hij kent geen Delftsch uit Chineesch,
geen Amsterdamsch uit Japansch, hij weet niets van dat alles, hij kent alleen de
80 prijzen, maar die dan ook met verwonderlijke juistheid. Aan eene oude gebeeldhouwde
kast, een gedreven koperen bedpan of schotel, een stuk gesmeed ijzer zal hij nimmer
een slechten koop doen. De waarde van die zaken kent hij met wiskundige zekerheid. Al
wat de Meierijsche koopman in oudhedens opkoopt, wordt weder verkocht aan Belgische
handelaars. 't Is een groote zeldzaamheid dat iets naar Holland gaat; alles verhuist
naar Luik, Antwerpen of Brussel. Dat deze afkoopeers met de groote winst gaan strijken
85 is meer dan duidelijk. De Meierijsche oudhedenskooplieden hebben ook hunne
geschiedenis. Vijftig jaren geleden zat de Meierij met hare groote menigte adellijke
huizen en kasteelen en hare ontelbare, tot boeren en arbeiders afgedaalde
nakomelingen van adellijke en voorheen aanzienlijke geslachten, vol met allerlei
overblijfselen uit vroegere eeuwen, waarvan er nu vele sieraden uitmaken van menige
90 verzameling. Als antiquiteiten hadden die dingen toen geen waarde: Zij deden alleen
nog dienst als huisraad of stonden in een hoek als onbruikbaar goed weggestopt. Toen
verscheen er een man, die zijn oog op die zaken liet vallen. Het was de gouverneur
van Noordbrabant. Baron van den Boogaerde van ter Brugge. Hij kocht al wat oud en
fraai was op en zoo werd de grondslag gelegd van de eenige en onschatbare
95 verzameling, die thans op het kasteel te Heeswijk bewaard wordt. In den revolutietijd
kochten enkelen der in de Meierij kampeerende officieren de voorhanden oudheden op,
welke voorbeelden later door andere liefhebbers werden gevolgd. Dat deze heeren de
prachtigste kunstvoorbrengselen uit vroegere eeuwen, de meesterstukken van
kunstenaren en werklieden opkochten voor een bagatel, behoeft niet te worden gezegd.
100 Het spreekt eveneens van zelf dat er dadelijk personen werden gevonden, ondernemend
genoeg om van de liefhebberij der verzamelaars voordeel te trekken en ziedaar liet
ontstaan onze kooplieden in oudhedens. Meestal was het een rondreizend venter of
ruilebouter, die de oudhedens begon op te koopen om ze later weer met eene matige
winst aan de verzamelaars over te doen. Met porselein en aardewerk werd een
105 ruilhandel gedreven. Voor nieuwe aarden potten, kopjes en schoteltjes ontvingen ze
oud porselein en aardewerk in ruil, dat thans evenveel maal h nderd gulden waard is
als het in ruil gegevene stuivers had gekost. Velen hebben toen goede zaken gemaakt
en wij kennen afstammelingen van hen, die thans welgestelde landbouwers zijn. De
verzameling oudheden en kunstzaken door den Heer Baron van Boogaerde van ter Brugge
110 en zijne zonen bijeengebracht en die thans op het kasteel te Heeswijk bewaard wordt,
is in ons vaderland de voornaamste en overtreft in getal, zeldzaamheid, kunstwaarde
en kostbaarheid der voorwerpen van vroegere kunstnijverheid verreweg de beste onze
openbare verzamelingen. De Arnhemsche courant heeft eenigen tijd geleden eene korte
beschrijving gegeven dezer voor het publiek gratis toegankelijke verzameling, zoodat
115 het onnoodig schijnt hier in herhalingen te treden. Alleen zij nog opgemerkt hoe de
eigenaren het kasteel voort durend op ruime schaal restaureeren en blijven voortgaan
met het bijbouwen van nieuwe zalen en torens om de steeds toestroomende kunnstschatten
te kunnen bergen. Eene zaak valt hierbij te betreuren, namelijk dat de in groote
menigte tegen en in de nieuwe gebouwen aangebrachte wapens karakterloos van teekening
120 zijn en niet in overeenstemming met den stijl der gebouwen. Alle eindigende in de
afschuwelijke accolade, dat toppunt (in deze) van wansmaak, vertoonen zij figuren zoo
wanstaltig, lam en misteekend als slechts onze tijd ze schijnt te hebben kunnen
voortbrengen. Deze arbeid geeft blijken aan een geheel onbevoegde te zijn opgedragen,
wat zeer te betreuren is, daar hierdoor kostbare gebeeldhouwde steenen onherstelbaar
125 zijn verloren en de indruk van het geheel merkelyk wordt benadeeld; dubbel te
betreuren nu het niet meer noodig, is over de grenzen te gaan tot het bekomen van
goede modellen. Een tweede verzameling van oudheden in de Meierij en die eene
bezichtiging overwaardig is, is die van den heer Hermans-Smits te Eindhoven. De heer
H. was in zijn opkopen steeds gelukkig. Meermalen kocht hij kostbare zaken voor
bijna niets. Nog onlangs was hij bij het graven voor fondamenteen te Eindhoven
aanwezig, toen een zeer zeldzaam handkanon uit den Spaanschen tijd te voorschijn
kwam, hetwelk hij tegen een matig drinkgeld in eigendom bekwam. De zeldzaamste dingen
kwamen hem in handen en hij kon u wijzen op menig voorwerp dat eenig in zijn soort

Naspeuringen van Paul Theelen: EEN PRAATJE OVER OUDHEDEN, HARE OPKOOPERS EN
VERZAMELAARS.

130 is. De heer H. heeft eenige jaren geleden een groot deel zijner verzameling verkocht
aan het Rijk, welk gedeelte naar het Nederlandsch museum van geschiedenis en kunst te
's-Gravenhage is overgebracht. Met de behouden antiquiteiten heeft hij thans een
geheel nieuw gebouwd en door hem bewoond huis van meubelen en huisraad voorzien. Het
huis zelf, in oudhollandschen stijl opgetrokken, vertoont wat al te duidelijk dat het
135 is gebouwd om het innerlijke heen, met andere woorden dat de heer H. eerst, geheel
naar zijn zin, het inwendige van zijn huis heeft ontworpen, zonder op den gevel te
letten en dat later de gevel aan dat inwendige is passend gemaakt. Althans die indruk
maakte het op ons. Het huis is een waar museum. Vloeren, zolders, wanden, ramen,
deuren, meubelen, huisraad, alles bestaat uit meesterstukken der vroegere
140 kunstnijverheid. Daarbij is alles met smaak en groote kennis geplaatst en
aangebracht. De Heer H. is een waar kenner en tevens een uitmuntend werkman. Als
goudsmid is hij een kunstenaar; van daar de groote gemakkelijkerheid waarmede hij in
metalen werkt. Hij drijft, graveert, snijdt in hout, bewerkt steen, in één woord, op
dat gebied is hij meester in allerlei richting. Beschadigde antiquiteiten komen uit
zijne handen geheel hersteld en als prachtstukken terug en het is juist daaraan te
145 danken dat het geheel zulk een grooten indruk op den beschouwer maakt. Wij weten niet
of de heer Hermans ook aan vreemdelingen zijne schatten vertoont; zeker is het dat
eene opzettelijke reis naar Eindhoven alleen daarvoor ruimschoots moeiten en kosten
zouden beloonen. Zijn huis kan zich met het beste wat van dien aard in ons vaderland
bestaat, meten. En hiermede eindigen wij ons praatje over oudheden, hare opkoopters en
150 verzamelaars.